

Eltérő képességű tanulókkal való bánásmód az elmélet és a gyakorlat tükrében

Az olvasás-szövegértés eszköz a tudás megszerzéséhez, mivel az ismeretek jelentős részét írott forrásokból sajátítjuk el. Éppen ezért a szövegértés az iskolai képzésben kulcsfontosságú tényező, s jelentősége egyre nő. Az eszköztudás az információk megszerzésének és az azokkal való bánásmódnak képességet jelenti. Ezt a képességet azonban determinálja a gyerekek intellektuális fejlettsége. Ahhoz, hogy az olvasás valamennyi tanulónál eszközjellegűvé váljon, lehetőséget ad a differenciálás és az egyénre szabott fejlesztés.

Ebben az értelemben a differenciálás lehetőségből kötelezővé válik. A fejlesztés megvalósítása azonban a gyakorlatban sok nehézséggel jár, nélkülözhetetlen feltétele a tanuló önállósága, tudatossága, a jó szokásrend kialakítása. Különös figyelmet fordítva az osztály átlagától erősen különböző két csoportra: a tehetségesekre ill. gyenge képességűekre. A differenciált foglalkoztatással az utóbbiak számára is meg kell teremteni a fejlődés lehetőségét.

Az olvasási képesség magas szintű kifejlesztése az iskolázás egyik legfontosabb feladata. Ez azonban igen komplex, nehéz feladat, mert szembe kell nézni a nehézségekkel, a hiányosságokkal, és meg kell keresni a megfelelő megoldást. Ezek során elsődrendű feladatként a tanulók alapvető készségeiben mutatkozó hiányok, hibák kiküszöbölését kell megemlíteni. Köztudomású – ezt bizonyítják a Monitor-mérések is –, hogy az olvasás, főként a néma-értő olvasás, az önálló gondolkodás, a kifejezőkészség általában nem éri el a kívánt szintet. Mindezek ellenére az „irodalom óra” minden tanítvány számára – még a leggyengébbeknek is! – marandó élményt kell, hogy jelentsen. Meg kell teremteni azt a szabad, derűs légkört, amelyben valamennyi gyerek érzelmi telítettsége, gondolkodási képessége fejlődik, s rendszeres gondolkodása tudássá érik. Ebben az „alapozó” iskolában egyetlen gyermekről sem mondhatunk le, el kell tudni fogadtatni még a leghátrányosabb helyzetű gyermekkel is a művészetet, az irodalmat. Olyan módszerekkel kell elsajátíttatnunk a magasabb beszéd- és értelemgyakorlatot, hogy minden tanuló megérezze azt a varázslatot, amelyet csak az irodalom nyújthat.

Mivel 20 éve foglalkozom kiskisiskolások oktatásával, tapasztalataim is alátámasztják az irodalmi nevelés, azon belül pedig az olvasóvá nevelés fontosságát. A könyvek, s a benne rejlő tartalom révén válnak a gyermekek tudóssá, a könyvek segítségével tudják megvalósítani, hogy önállóan gondolkodó, befogadásra, alkotásra kész személyiségekké váljanak, kialakítva bennük az önálló ismeretszerzést, a szelektív olvasás képességét. Ezért lényeges, hogy irodalmat szerető, értő, élvező, abban gyönyörködni tudó olvasókat neveljünk a könyvek segítségével.

A TÉMAVÁLASZTÁS AKTUALITÁSA, HELYZETELEMZÉS

Jelenlegi másodikos osztályomban átlagtól eltérő – halmozottan hátrányos, ill. jobb képességű – gyerekek tanulnak együtt, így mindkét típus különleges bánásmódot, differenciált

foglalkoztatást igényel. A feladat az együttnevelés–oktatás, amely komoly terhet ró rám, mivel mindkét fél számára kell ugyanazon a tanórán biztosítanom az egyéni fejlődést. A hátrányos helyzetű gyerekeket is ugyanarra a tananyagra kell megtanítani, mint a többieket. A különbség a bánásmódban van. Mivel különböző kulturális környezetből érkeztek, nemcsak műveltségük, neveltetésük, szokásaik, hanem olykor nyelvük is más. Többségük olyaningerszegény családból származik, ahol nem érték a tanulás. A gazdasági és műveltségbeli különbségeken kívül a nyelvi hátrány a legnagyobb probléma.

A „gyengébb” csoportban olyan gyerekek találhatók, akik a normál osztálytermi körülmények között az általánosan használt tanítási módszerekkel nehezen és lassan tudnak haladni. Legnagyobb lemaradásuk a hangos olvasás, ill. néma-értő olvasás terén tapasztalható. Figyelmük nehezen rögzíthető, a sokféle inger közül nem tudják kiválasztani a számukra fontos információt, ezért teljesítményük hullámzó.

Az általános tájékozottság hiányosságai bizonytalanságot jelentenek valamennyiüknél. Az új ismereteket nem tudják elhelyezni hiányos fogalmi rendszerükbe, amely nehezíti az értő olvasás kialakulását. Nem megfelelő a fogalmi gondolkodásuk, gondolatmenetük nem logikus. Nem, vagy részben ismerik fel az összefüggéseket, következtetések levonására nem képesek, ítéletalkotásuk sem kielégítő. Problémamegoldó gondolkodásuk fejletlen, önálló munkára kevesen képesek. Szókincsük szegényes. Speciális tanulási – hallási beszédértései, észlelési – és magatartászavarral küszködnek. A tanuláshoz, az ismeretek hasznosításához, a bevéséshez és a feladattartáshoz szükséges emlékezet összetevői hiányosak. Feladattudatuk fejletlen, nem érzik kötelességüknek a tanulást. Kudarctűrő képességük alacsony szinten áll. Esetükben jobban elő kell készíteni minden anyag-részletet, s az önálló szövegfeldolgozásnál a feladatsort körültekintő gonddal kell összeállítani.

Az „A” csoportba sorolható tanulók intellektuális fejlődése megfelelő. Szorgalmasak, élvezik a kitűzött feladatokat, nyitottak a világ felé, jól veszik az információkat, s a problémahelyzeteket is igyekeznek megoldani. Az emlékezetfejlődésük megfelelő, képesek a figyelemre, az ismeretek szándékos felidezésére. Felismerik az összefüggéseket, következtetéseik, ítéletalkotásaik reálisak. Problémamegoldó gondolkodásuk megfelelő. Képesek az önálló munkára.

A tanuláshoz szükséges gondolkodási műveletek fejlettsége alkalmassá teszi őket arra, hogy ismereteik rendszerre szerveződjenek, azokat alkotó módon tudják felhasználni. Jól szocializálódtak, feladattudatuk jó, kudarctűrő képességük is elfogadható szintet mutat, amely nélkülözhetetlen eleme a sikeres tanulásnak.

Az előbbieken felvázolt speciális csoportösszetétel miatt kétféle tanulótípusra dolgoztam ki néhány ismeretterjesztő szöveghez feladatlapot az önálló ismeretszerzésre, szövegfeldolgozásra.

ANYANYELVI NEVELÉS ISMERETTERJESZTŐ SZÖVEGEKEN KERESZTÜL

Az ismeretterjesztő szövegelemzéssel az önálló tanulást, az önálló ismeretszerzést alapozhatjuk meg. Az önálló tanulás, az önálló ismeretszerzés azonban elképzelhetetlen a néma-értő olvasás képessége nélkül. Ezért a sikeres tanulás, ill. ismeretszerzés terén kiemelt feladatként kell kezelni az olvasást, a szövegértést és az elemzést. A szöveggel való bánás megtanítása során érvényesíteni kell a fokozatosság elvét, s törekedni kell arra, hogy a szövegfeldolgozás

egy fázisaiban egyre nagyobb önállóságra tegyenek szert a tanulók. Bizonyos algoritmusok begyakoroltatásával fejlődik a tanuló olyan szintre, hogy a szövegeket, azok sajátosságainak megfelelő eljárásokkal egyre önállóbban tudja elemezni.

Fontos, hogy a szöveg értelmezéséhez saját erőfeszítésével jusson el. Az „elolvasom-megértem” élménye az olvasóvá nevelés kulcsmozzanata, ehhez azonban speciális célzatú készségformáló feladatsorok tervezésére és megoldatására van szükség.

Tervezéskor, irányításkor figyelembe kell venni, mi is a célunk a szöveg vizsgálatával, ill. a tanulók munkáltatásával. Fontos azonban az ismerettartalmú olvasmányok alapos, lényegre utaló feldolgozása, amelyek elősegítik az önálló ismeretszerzést, a tanulást, mint a tevékenység gyakorlását.

Ebből adódóan a lényegkiemelés, a tömörítés, az összefüggéslátás képességének fejlesztése napi feladat kell, hogy legyen. Mivel a szövegértést döntően befolyásolja a szókinés minősége, ezért jelentős szerepe van a szókincsgyarapító munkának is. Ezen kívül változatos feladatsorok tervezésével kell eleget tenni az egyes didaktikai feladatoknak, képességfejlesztésnek, személyiségformálásnak.

Az ismeretközlő szövegek céljuk szerint a tanulásra, ismeretszerzésre szánt szövegek típusába tartoznak. Jellemzőjük (a természet világa, környezetvédelem) a különböző témakörbe tartozó tények, ismeretek tárgyyszerű közlése, a közöttük lévő összefüggések magyarázata, a tényekből leszűrhető következtetések érvekkel, bizonyítással való alátámasztása.

KÜLÖNBÖZŐ TANULÓTÍPUSOKRA TERVEZETT FELADATLAPOK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

Mivel eltérő képességű csoporttal dolgozom, a két különböző tanulótípusra összeállított feladatlapok-feladatsorok összeállításánál figyelembe kellett vennem az eltérő tudásszinteket. A „B” csoport – a gyengébb képességű gyerek csoportja – feladatsoraiban a tudásszintek 1. Ill. 2. – felismerés ill. reprodukció – szintjét céloztam meg a feladatlapokkal, míg az „A” csoport – jobb képességű gyerek csoportja – feladatsoraiban inkább a tudásszint 3. Ill. 4. Tudásszintjének – integrálás szintje ill. komplex háttérismeretek szintje – megfelelő feladatokat állítottam össze.

A „B” tanulótípus jellemzői

A „B” csoport – 10 fő – tudás szintjéhez mérve a feladatok zömében a felismerés szintjéhez kapcsolódnak, az olvasónak mindössze azonosítani kell a szövegben megtalálható, a kérdés alapján keresett információt, vagy az információ egyszerű szinonimáját. A keresés és a felismerés a szövegnek legfeljebb egy szavára, mondatára irányul. Ehhez elemi szintű háttértudással kell rendelkeznie, ami a mindennapi életben is eleve szükséges.

A „B” csoport zömében a zárt végű, feleletválasztásos feladattípussal találkozott. A feladatok sikeres megoldásához a megadott válaszvariációkban jónak talált megoldást kellett kiválasztaniuk. Ez a módszer egyszerre kívánta meg a szöveg kérdésekkel irányított újraolvasását, s a válaszvariációk igazságtartalmának mérlegelését, azaz a variációk helyes megítélését.

Az „A” tanulótípus jellemzői

Az „A” csoport ők képesek az alapszintű következtetéseken kívül már több információ fel-fogására, bonyolultabb szövegösszefüggések megértésére is.

A feladatsorokat általában nyílt végű formában fogalmaztam meg számukra, mely lehetősé-
get adott arra, hogy „okoskodásuk” végeredményeiről, állásfoglalásaikról számot adjanak.
Az egyes szövegekhez kapcsolódó feladatok mindkét tanulócsoporthnál ugyanazt a kérdést,
problémát elemezték, a különbség a feladattípusokban, ill. a feladatok mennyiségében mu-
tatkozott meg.

Az írások a gyermekek előzetes ismeretére épültek, ami segítette az értelmi és érzelmi be-
fogadást.

„Kukoricafosztás”

A „láttam már”, „olvastam már róla” kezdetű beszélgetések kapcsán számot adtak eddigi is-
mereteikről.

A „B” csoportos tanulók zárt végű feleletválasztásos kérdésekben a tanulók megfelelő jártas-
ságot mutatnak.

A szöveg megértéséhez elsődlegesen szükséges szó – és kifejezés magyarázatot jól értelmez-
ték. Tisztázták a szavak jelentését, melyhez az „A” csoportosok lexikont is használtak.

Az „A” csoport tanulói több, nyíltvégű feladatokkal szembesültek, amely komoly összefüg-
géslátást igényelt tőlük.

Az önálló munka során a tanulók a tanult algoritmusok alapján lépésről-lépésre haladtak
előre a feladatlap megoldásában. Általában 35-40 perc állt rendelkezésükre.

hord	foszt
hordták	fosztás
hazahordták	kukoricafosztás
csövek	hívás
csöveket	hívásra
kukoricacsöveket	meghívásra
szülei	tehet
szüleitek	tehetős
nagyszüleitek	tehetősebb
hang	fon
hangulat	fonták
hangulatára	összefonták
vidék	vendég
vidéken	vendégelték
vidékenként	megvendégelték

hántó	munkás
hántónak	munkások
tengerihántónak	munkásokat

A

1. Mit jelentenek a következő kifejezések? Kösd össze a szavakat a jelentésükkel!

Szent Mihály napja	pohárköszöntő, jókívánság
társas munka	a kukoricacsövet borító levél
csuhé	együtt végzett munka
áldomás	szeptember 29.

2. Írd ki a szövegből, hogyan nevezik a kukoricafosztó embereket!

3. Másold le azt a mondatot a szövegből, amelyikből kiderül, hogy mit csinálnak az emberek a kukoricafosztáskor!

4. Válaszold a kérdésekre!

- Mikor volt régen a kukoricafosztás?
- Mi jelezte egyes helyeken, hogy ott kukoricafosztás lesz?
- Mit csináltak a férfiak a szebb kukoricákkal?
- Mit csináltak az emberek munka közben?

5. Keressétek meg az Értelmező kéziszótárban a

- kukoricacső
  - kukoricagóré
  - csuhébaba
- címszavakat!

Írjátok le a szavak jelentését!

- kukoricacső
- góré
- csuhébaba

6. Keressétek meg a közmondások magyarázatát! Párosítsátok össze a számokat a betűkkel!

1. Hozzak-e kukoricát?
2. Kukoricázott vele.
3. Kukoricát foldoz.
4. Szem kukoricán is levágják a disznót.

- A. Utána vet, hol kimaradt.
- B. Nem boldogul a számvetéssel.
- C. Kis csalogatással is veszélybe döntheti.
- D. Ingerelte.

B

1. Mit jelentenek a következő kifejezések? Kösd összes a szavakat a jelentésükkel!

Szent Mihály napja	kukoricacsövet borító levél
társas munka	együtt végzett munka
csuhé	megtisztították
áldomás	pohárköszöntő
megfosztották	szeptember 29.

2. Hogyan nevezik a szövegben a kukoricafosztó embereket? Húzd alá!

szüretelőnek, tengerihántónak, metszőnek, máléfejtőnek, fosztónak, bontónak

3. Mit csinálnak az emberek kukoricafosztáskor? Jelöld csillaggal a mondatot!

Munka közben a gyerekekre vigyáztak.

Munka közben gyakran meséltek, énekeltek, sőt pihenésképpen néha táncoltak is.

Munka közben áldomást ittak.

4. Válaszolj a kérdésekre! Válogass a zárójelbe írt szavakból, kifejezésekből!

Mikor volt régen a kukoricafosztás?

Mi jelezte egyes helyeken, hogy ott kukoricafosztás lesz?

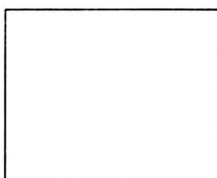
Mit csináltak a férfiak a szebb kukoricákkal?

Mit csináltak az emberek munka közben?

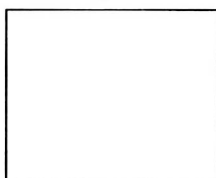
(zöld gallyat, különféle alakzatokba összefonták, meséltek, táncoltak, énekeltek, Szent Mihály nap után)

5. Kösd össze a rajzokat a megfelelő szavakkal!

kukoricacső

kukoricagóré

csuhébaba

